

Joris Van Severen, *Die vervloekte oorlog. Dagboek 1914-1918*, uitgegeven en ingeleid door Daniël Vanacker, Kapellen-Ieper, Pelckmans i.s.m. het Studiecentrum Joris van Severen, 2005, 536 pp., ill., ISBN 90-289-3586-X.

De Gentse historicus Daniël Vanacker heeft al een indrukwekkende reeks publicaties aangaande de Vlaamse beweging tijdens de Eerste Wereldoorlog op zijn naam staan. Met het oorlogsdagboek van Joris Van Severen biedt hij de onderzoekers in de eerste plaats een belangrijke bron aan. Zij is natuurlijk vooral belangrijk om de evolutie tijdens de oorlogsjaren van de Vlaams-nationalistische en latere (vaak als fascist beschouwde) politicus te leren kennen. Maar zij biedt vooral heel wat gegevens aangaande zijn persoonlijk Vlaamsgezinde engagement en de bredere Vlaamse beweging aan en achter het IJzerfront.

Van Severen behoorde als notariszoon tot de aankomende katholieke plattelandselite. Dat liet hem toe aan de universiteit van Gent rechten te studeren. Daar maakte hij kennis met andere jonge vertegenwoordigers van deze elite. Een deel van hen was bedrijvig in de flamingantische studentenbeweging waartoe Van Severen zich aangetrokken voelde. Hij zal velen tijdens de oorlogsjaren weerzien, maar dan in uniform. De namen Karel De Schaepdrijver en Adiel Debeuckelaere zullen in dit dagboek nog vaak opduiken.

Het uitbreken van de oorlog breekt zijn studententijd brutaal af. Van Severen kijkt ondertussen met verbazing naar wat er zich afspeelt. Toch wordt ook hij meegevoerd door de emoties en dat leidt tot hooggestemde verwachtingen. Hij ziet hoe het *"opstandige en vrije Ierland"* Engeland grootmoedig de hand reikt en dat stemt hem gelukkig. Zo

meent hij ook dat de Russische tsaar Polen de vrijheid zal geven. Zijn blik richtte zich niet toevallig op twee overwegend katholieke naties. Van Severen is immers een uitgesproken katholiek en hij hoopt vurig dat de oorlog de katholieke opinie in België en in Europa zal versterken.

De jongeman heeft geen zin om oorlogsvrijwilliger te worden en wacht af tot het Belgische leger hem oproept. Daardoor mist hij de bloedige gevechten van de eerste maanden en wordt hij meteen naar Normandië gestuurd voor zijn opleiding. De Belgische autoriteiten geven de jonge student de kans om snel promotie te maken want hij wordt op de schoolbanken gezet om *"officier auxiliaire"* te worden. Het is een harde tijd voor Van Severen want hij voelt zich niet thuis in het militaire midden met zijn strakke discipline en zijn fysieke vermoënissen. Bovendien zijn het eten en de behuizing slecht en hij heeft moeite daaraan te wennen. Dat komt ook doordat hij een zekere afstandelijkheid blijft bewaren. Het vooruitzicht op de strijd met de Duitse invaller wekt bij hem volstrekt geen geestdrift op. Wel ergert hij zich aan het militaire milieu en het onbeschaafde gezelschap.

Pas in maart 1915 wordt hij naar het front gestuurd. Als infanterist komt hij terecht bij het erg moerassige en deels onder water gezette niemandsland tussen spoorwegdijk en IJzer. Daar beleeft hij zijn vuurdoop. Koning Albert beslist in deze lente dat zijn leger best een strikt defensieve houding aanneemt. Defensief wil zeggen dat er geen grootscheepse aanvallen meer zullen volgen en dat bij de infanterie meer nadruk komt te liggen op de machinegeweren. Onderofficier Van Severen wordt opnieuw naar Frankrijk gestuurd om zich in dit wapen te bekwamen. Tijdens de herfst weigert hij een bevordering tot adjudant en sluit daarmee – voorlopig toch – de poort naar het officierschap.

Van Severen was een bevoorrecht man. Hij had geen geldzorgen en kon altijd terecht bij

zijn familielid juffrouw Maria Belpaire, een grote naam in de Vlaamse beweging van toen. Via die weg maakte hij kennis met ministers, literatoren en kunstenaars die de achterhoede van het Belgische front bezochten. Maar ook zijn studentencontacten van vroeger bleken buitengewoon belangrijk voor hem. Zo wordt hij een schakel in het netwerk van Vlaamsgezinden dat aan en achter het IJzerfront gestalte krijgt.

Die mensen zijn hem duidelijk veel liever dan zijn meerderen die hij werkelijk veracht. In zijn ogen is het officierenkorps een amorele en domme bende onbekwamen. Van Severen wordt heel de oorlog heen en weer geslingerd. Enerzijds is er zijn neiging tot het weigeren van promotie, anderzijds wordt hij daarvan afgehouden door het verlies van privileges dat deze beslissing zal meebrengen. Immers, eenmaal de zomer van 1916 voorbij wordt hij toch tot adjudant benoemd en krijgt hij de leiding over een peloton. Dat betekent meer soldij, een eigen verzorger en een persoonlijke koffer waarin hij boeken en dagboeknotities kan bewaren. Begin 1917 keert hij terug naar de machinegeweren.

Van Severen weet welke doffe ellende de gevechten en het dagelijkse soldatenleven meebrengen. Zijn medeleven met de gewone soldaten verhindert echter niet dat hij met dedain blijft neerkijken op de overgrote meerderheid van zijn medemensen. Dat heeft ook negatieve gevolgen voor zijn Vlaamsgezinde engagement. Hij is erg radicaal maar sluit zich op in zijn opvattingen en doet vaak liever aan introverte literatuurbeschuivingen dan aan concrete actie in het kader van de frontbeweging die nu vorm krijgt. Hij kan er zijn gedachten vaak amper bijhouden en neemt zich voor zich uitsluitend aan 'kunst' te wijden en zich individualistisch op te stellen. Hij is geen "*homme social*" meer, schrijft hij. Als het erop aan komt heeft de charismatische Van Severen met zijn mysterieuze aura veel meer belangstelling voor vrouwen – en zij

voor hem – dan voor Vlaamsgezinden. Of de dames getrouwd zijn of niet, doet er niet veel toe.

Al moet de lezer zich worstelen doorheen vele bladzijden vrouwenhistorieën, toch is zijn dagboek een belangrijke bron die ons toelaat na te gaan hoe de studenten en oud-studenten in uniform zich probeerden op te dringen aan de oudere flaminganten in de regering en figuren als Frans Daels, Maria Belpaire en Frans Van Cauwelaert. Van Severen is daarbij vaak mateloos en heftig in zijn standpunten. In de lente van 1917 hoopt hij op het ontstaan van een opstandige beweging bij de Vlaamse soldaten, net zoals in Ierland. Hij vindt een geestverwant in Karel De Schaepe drijver. Hij wil immers alleen relaties met mensen die volgens hem een "*kunstenaarsziel*" hebben. Vandaar dat ook Cyriel Verschaeve bij hem op de bovenste plank ligt en veel invloed uitoefent. Verschaeve zorgt ervoor dat Van Severen meer respect krijgt voor "*de machtige grootheid*" van Duitsland en dat hij positief komt te staan tegenover het activisme. De priester geeft hem anti-Belgische propaganda uit die hoek te lezen en Van Severen drijft het zover dat hij eruit voorleest voor zijn soldaten. Hoeft het te verbazen dat dit de woede opwekt van sommige meerderen in het regiment? Van Severen gaat immers véél verder dan het pleiten van respect voor de Nederlandse taal. De agitatie van de frontbeweging brengt hem in het oog van de storm maar zijn dagboek maakt ook duidelijk hoe bepaalde officieren hem blijven verdedigen. Van Severen kan er niets goeds over zeggen maar het korps blijft een afspiegeling van een land dat de liberale vrijheden hoog in het vaandel voert. Hij wordt terechtgewezen maar krijgt amper straf.

Ondertussen heeft hij alle vertrouwen in de Belgische regering verloren. In de herfst van 1917 wordt duidelijk dat het grote Brits-Franse offensief bij Ieper mislukt is. De maanden daarna stort Rusland in elkaar en dat leidt tot revolutie. In zijn ogen geven de Rus-

sen daarmee het goede voorbeeld. Hij gelooft nu vast dat Duitsland de oorlog zal winnen en dat Fransen en Britten voor Vlaanderen een groter gevaar zijn dan het Germaanse broedervolk. Geen wonder dat hij het overlopen van De Schaepdrijver en andere fronters naar de vijand goedkeurt. Komt er ook hier revolutie? Hij hoopt het. Hij vindt ook dat men aan de bloedige excessen van de bolsjewieken niet te erg mag tillen. In alle revoluties vallen doden en zijn er moordenaars. Dat is onvermijdelijk en dus aanvaardbaar. Op 11 november 1918 valt ook voor Van Severen de dag van de wapenstilstand. Hij is nu vier jaar ouder. Het is een uitgesproken maar zeer eigenzinnige radicaal die aan de deur van het ouderlijk huis aanklopt. De Vlaamse beweging zal het geweten hebben.

[Luc Vandeweyer]